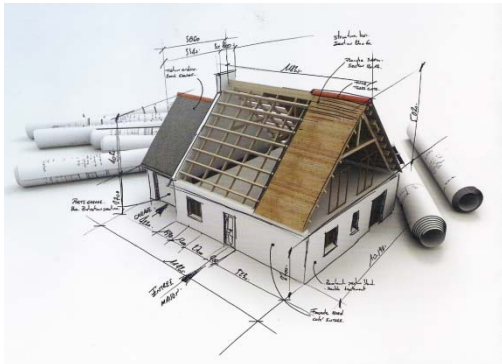

PARCELHUSETS HISTORIE

Ordet parcelhus er i Politiken Nudansk ordbog : et fritliggende familiehus med have- enfamiliehus.

Som så mange andre bygge – og boligformer er parcelhuset et resultat af komplekse omstændigheder af både politisk, økonomisk, kulturel og teknisk art.

AFVANDRING FRA LANDET- BYERNES VÆKST

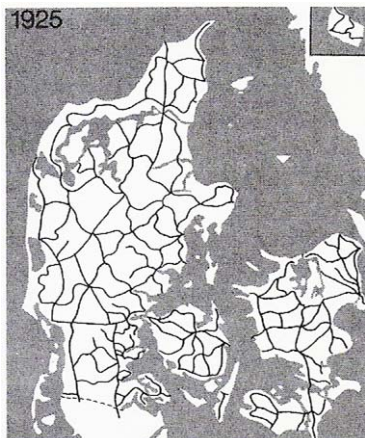

Danmark var overvejende et bondeland med skarp adskillelse mellem landsbybebyggelser og by bebyggelse indtil midten af 1800 – tallet, hvor der i takt med en stigende industrialisering skete store befolkningsmæssige forskydninger- ofte betegnet som vandringer fra land til by.

Byerne og især København voksede i størrelse i årene fra 1848 hvor man vedtog at lade voldene falde. I begyndelsen som de kendte brokvarterer, hvor man lagde nye lag på den eksisterende bymasse langs eksisterende veje og matrikelskel. I alt blev der opført 220 000,- boliger – heraf de fleste i København. Ofte ekstremt tæt udlejningsbyggeri, 'lejekaserner'. Indtjeningen på disse elendige boliger var enorm. Tætheden gav en stor udnyttelse af grunden, der var mindre facade areal pr. boligkvadratmeter, og endelig kunne der opnå stordriftsfordele ved opførelse af mange ens boliger. Det gik især ud over de beboere, der var henvist til de mest elendige boliger, og ikke mindst Lægen Emil Hornemann kritiserede skarpt byggeraseriet, hvor hensynet til folks sundhed blev helt tilsidesat. Med koleraepidemien som et uhyggeligt bevis på rigtigheden i hans udtalelser besluttedes med ham som en af drivkræfterne opførelsen af Lægeforeningens boliger – en toetages boligbebyggelse med gode lysforhold og adgang til egen have for alle.

VILLAER FOR DE VELHAVENDE - JERNBANENETTET UDVIDES – OG STATIONSBYERNE OPSTÅR

Elendigheden- og det faktum at industrien og boligerne lå klos op og ned ad hinanden gjorde, at de velhavende borgere begyndte at rette interessen mod at flytte ud til grønnere og sundere omgivelser. Man søgte ' det jordiske paradis' – med stærke inspirationer fra bl.a. landslotte og herregårde.

Endnu vigtigere for fremkomsten af enfamiliehuse var dog nok, at Danmark på det trafikale område i årene 1860 – 1925 oplevede en sand revolution da hele landet i disse år blev forsynet med et tætmasket jernbanenet. Det gav mulighed for vækst indenfor landbruget, hvor landboreformerne og udflytningen havde skabt en klasse af selvejerbønder, der var indstillet på at tage nye maskiner og redskaber i brug, ofte slog man sig sammen med andre og investerede på andelsbasis.

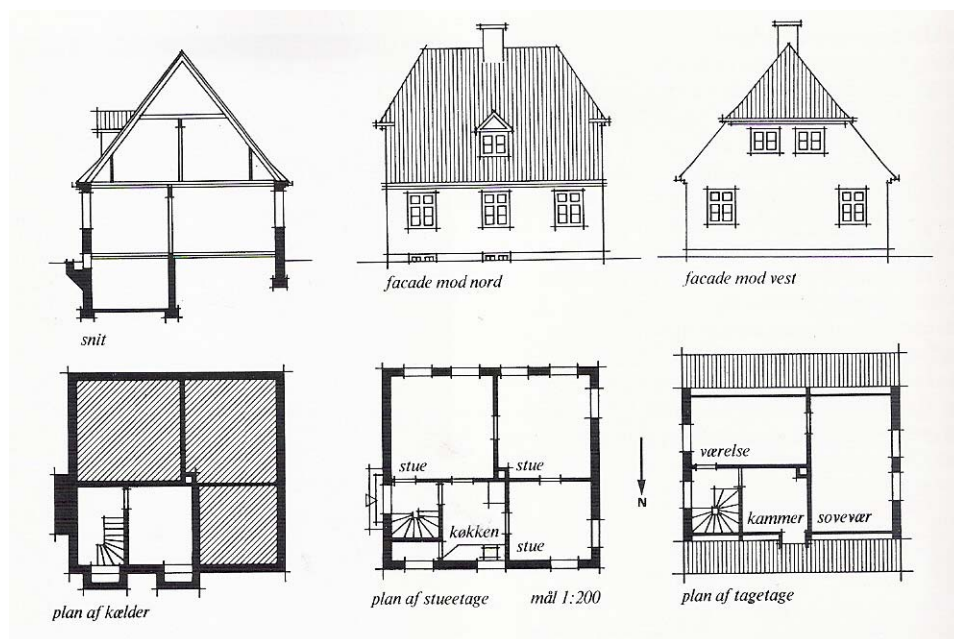
Langs de nye jernbanestrækninger blev anlagt nye stationsbyer, af og til på 'åben mark' andre gange tæt ved en landsby. I løbet af de 60 år voksede der ca. 600 nye byer op. Her opstod mellem land og by et nyt socialt lag af folk, som var beskæftigede i håndværksvirksomheder, værksteder, andelsvirksomheder, skoler, missionshuse, butikker, sparekasser mm. Grundpriserne var lave, så det var muligt for lokale, driftige håndværkere at bygge først et, så det næste hus for indtægterne på det første osv. Der blev i alt opført omkring 120 000 parcelhuse.

Til støtte for byggeaktiviteten var der opstået realkreditforeninger, der gav mulighed for mindre bemidlede at tage lån til opførelse af en bolig.

Bygningerne var opført efter håndværkerens idé og kunnen, ikke altid ganske hensigtsmæssigt, så omkring 1907 begyndte arkitekterne at interessere sig for den nye bosætning.

TEGNEHJÆLPEN OG BEDRE BYGGESKIK

Man oprettede en tegnehjælp der havde til formål at skaffe småårsfolk billige, praktiske og sunde huse. Dette bl.a. ved at rette allerede udarbejdede bygningstegninger og at yde gratis vejledning. Med bl.a. Martin Nyrop (Rådhusets arkitekt) i spidsen udarbejdede man prospekter for den ideelle stationsby. På landsudstillingen 1909 blev opført en sådan tegnet af Anton Rosen, hvori mange af tidens kendte arkitekter: P.V. Jensen Klint m.fl. hver opførte et hus.

Foreningen Bedre Byggeskik opstod i 1915 i forlængelse af dette. Man arbejdede med udgangspunkt i velkendte håndværkstraditioner og byggetraditioner. Man forsøgte her at bygge på – eller snarere genfinde en dansk tradition. Arkitekten P.V. Jensen-Klint fik stor indflydelse, han underviser håndværkerne i traditionen, først med opmåling af simple dele af vore gode gamle huse, senere hele planer og opstalter.

Han ville ned til benet: Det ærlige hus, ærlige materialer og et ærligt udtryk. Han søgte tilbage til middelalderarkitekturen, mens andre søgte inspiration i landbygningernes længeform eller i det klassicistiske symmetriske hus med døren i midten.

Foreningen, som stod for konsulentvirksomhed, kurser, udarbejdelse af typetegninger og udstillinger varede indtil 1965. I de senere år var dens betydning dog begrænset, bl.a. på grund af udviklingen af mere industrielt baserede byggeteknikker.

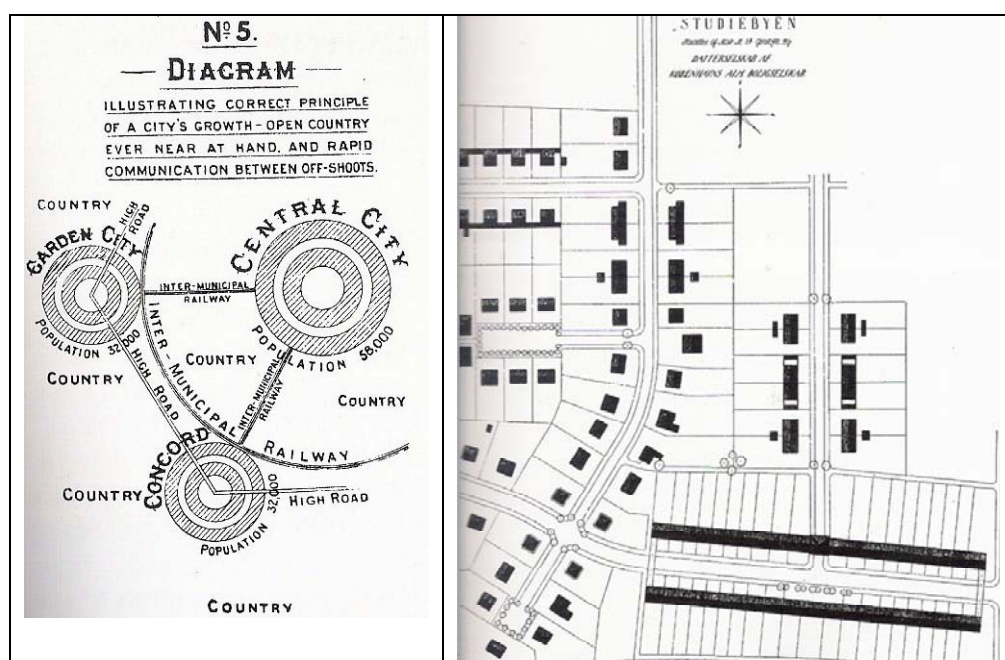
Et af foreningens indsatser var at overtale folk til at afskaffe stadsestuen og i stedet indrette en opholdsstue. De 70 kostbare kvadratmeter i huset skulle være til daglig brug for hele familien. Boligen skulle opfylde de sundhedsmæssige krav og være funktionel. Facadernes formsprog skulle være enkelt men med rod i fortiden.

Både på landet og i byerne var der en stigende interesse for at få gode og sunde boliger. Set i lyset af de forfærdelige forhold i brokvartererne og med en række erfaringer om organisering opstod byggeforeningerne, der især fik udbredelse blandt arbejdere og lavere funktionærer. Foreningerne havde en kombineret opsparings – og bygherrefunktion, der gav mulighed for at optage lån og lave en rullende planlægning af et byggeri. Vi kender eksemplet kartoffelrækkerne.

INSPIRATIONEN FRA ENGLAND

Selv om man i byggeteknik, udtryk og detaljer søgte danske og lokale forbilleder, havde disse bydannelser paralleller i andre europæiske lande – ikke mindst England, hvor **Ebernezer Howard** år **1902** introducerer tanken om havebyen, som en bosætningsform, der både har byens og landets fordele. Hver byenhed skulle have hurtige og effektive trafikforbindelser (tog) med hovedbyen og de andre planetbyer.

Han grundlagde selv flere af disse byenheder i omegnen af den stærkt ekspanderende London. Disse tanker bredte sig til Tyskland, hvor man kan finde eksempler på lignende bosætninger.

Med inspiration fra de engelske havebyer begyndte man også i Danmark at lave samlede planer for haveboligerne. Et vellykket eksempel på en samlet bebyggelse, opført af en **byggeforening** i

Københavnsområdet er Finsensvej . 1914 - 19 . Her lykkedes det at skabe et arkitektonisk hele, selv om boligstørrelser og materialevalget varierer. Et senere eksempel Studiebyen i Ryvangskvarteret fra 1924.

VÆK FRA DE LÅNTE STILARTER.

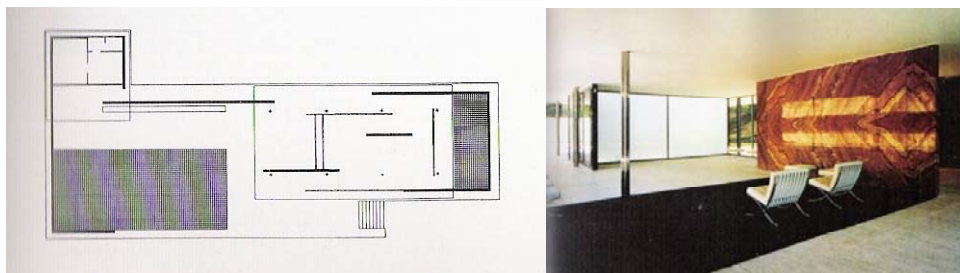
Byggestilen var i 1900- tallet under stadig udvikling, og man kan med rette betragte tiden fra 1910 – 1960 som en voldsom brydningstid. I Europa var man, inspireret af USA, begyndt at anlægge andre betragtningsmåder på arkitektur. Arkitekten Louis Sullivan har i 1898 sagt : Less is more. – Med andre ord : Enkelthed frem for alt. I begyndelsen fandt man i klassicismen det bedste udtryk for en naturlig enkelt stil, som bl.a. andet blev dyrket i Bedre Byggeskik.

MODERNISME

Især i skulptur og malerkunst tilnærmede man sig også andre rumlige koncepter, bl.a. De stijl i holland, hvor Rietveld byggede sit Schroeder Huis, der arbejdede med huset som en 3 dimensional struktur- uden symmetriakser som ellers tidligere havde præget planløsningerne- store som små.

I Tyskland byggede man i slutningen af 20erne byenheder i den nye, hvide stil, som havde rødder i middelhavets byggeteknik med flade tage og afklarede, geometriske former. Weissenhofsiedlung blev opført som et modeleksempel på den nye byggeskik. Inspirationen var tillige den nye byggeteknik, hvor især det nye materiale, jernbetonen åbnede for helt nye friheder i bygningernes bærende konstruktion. Til dette om også helt nye muligheder for at få industrifremstillet glas i store størrelser. Man så maskinen som et ideal, og tilstræbte at boligen blev en 'bomaskine'.

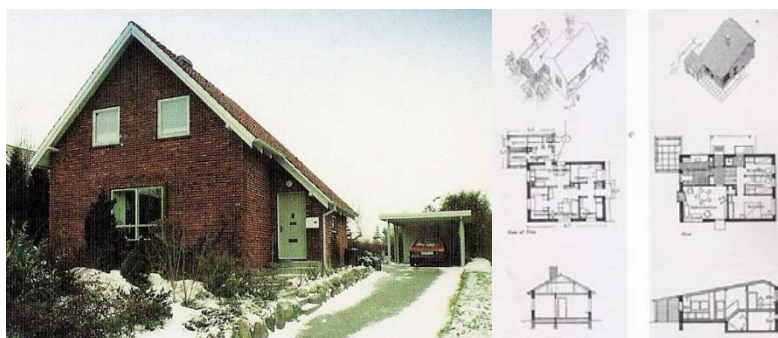
Tidligere havde bygninger altid haft bærende facader, men nu kunne man med søjler bære etagedæk og vægge, så facaden kunne bare være en påhængt klimaskærm. Dette kom markant til udtryk i Barcelonapavillionen tegnet af Mies Van der Rohe, som brød med de vante forestillinger om rumlighed og forholdet mellem inde og ude. Frank Lloyd Wright bidrog også med sine præriehuse, der var bygget op omkring et centreret midtpunkt.

FUNKTIONALISMENS NEDSIVNING I DE DANSKE SMÅHUSE. 30'ERNE

Med de udenlandske inspirationer opstod der i DK i 30'erne en række 'funkisvillaer' – mange var tegnet for velhavende familier, men mere ydmyge typer, som fx bungalowen med det karakteristiske flade pyramidetag opstod. Grundplanen var typisk korsformet, med skorstenen som husets centrum. Der var fuld kælder under husene, og stueetagen var typisk hævet 80 – 100 cm over jorden.

STATSLÅNSHUSENE 1938 - 58

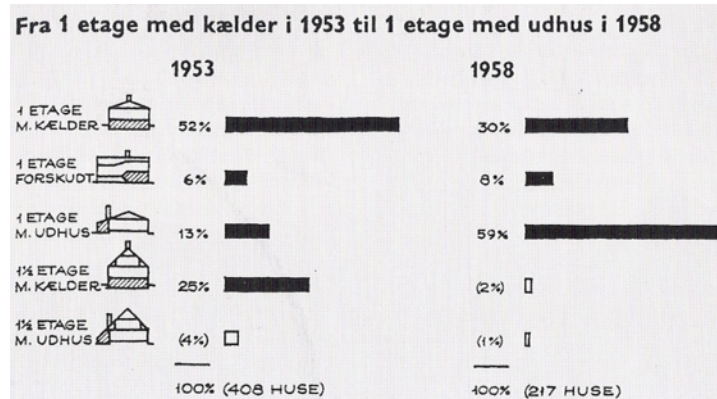
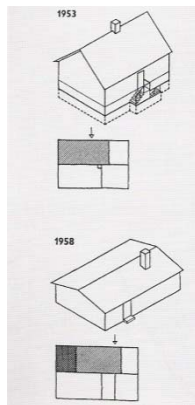
Småhusbyggeriet blev i denne tid en attraktiv mulighed for den voksende middelklasse. Baggrunden var både udbredelsen af den kollektive transport, S – tog og sporveje og udvidede vej-og cykelnet. I 1938 under Staunings socialdemokratiske regering vedtog en lov om at staten kunne yde statslån til opførelse af mindre enfamiliehuse, der opfyldte visse betingelser, bl.a. at huset ikke måtte være mere end 110 m², der skulle være et mindst 6 m² stort køkken, selvstændigt badeværelse og toilet og huset skulle have 2 cm isolering på taget.

Dette gav anledning til en række arkitektkonkurrencer med formålet at tilvejebringe gode forbilleder for dette byggeri. Man hyldede en nøgtern form for funktionalisme, som senere er blevet kaldt 'den funktionelle tradition', enkle, murede huse med sprosseløse vinduer og enkle detaljer. Kælderen var stadig med, men i denne tid blev bl.a. den forskudte plan indført, hvilket kunne være en fordel ved et skrånende terræn.

Byggeriet fortsatte til krigens udbrud – og efter denne. Der var i de første år efter krigen knaphed på både materialer og mandskab til byggeri. Dette gjorde, at staten satte meget ind på at fremme det industrialiserede byggeri. Byerne voksede, og parcehusene bredte sig ud over bygrænserne. I begyndelsen uden forudgående planlægning, men i 1947 blev man enige om den berømte 'fingerplan', der på mange måder bygger på havebytankerne.

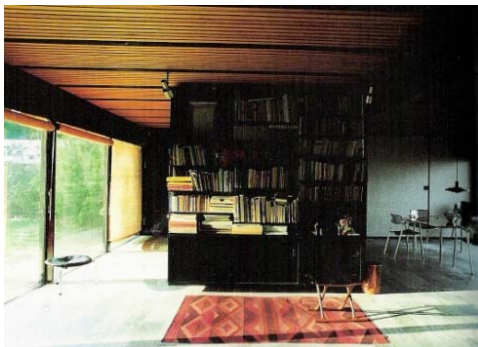
BYGGETEKNIKKENS UDVIKLING I 50'ERNE

I 50'erne skete en voldsom udvikling af både boligtyper og byggeteknik. Bl.a forskellige konsulentordninger og BMS blev oprettet for Marshallmidler i 1953. Det blev almindeligt at isolere nye bygninger med op til 10 cm Rockwool i ydermurene. Også det kælderløse hus med terrændæk blev almindeligt. En undersøgelse af taghældninger viser også, hvordan man bortrationaliserer 45 graders taghældningen med udnyttet tagetage og erstatter med en tagkonstruktion, der er baseret på præfabrikerede gitterspær.

DEN ARKITEKTTEGNEDE MODERNE VILLA

Ud over dette eksperimenterede mange arkitekter med friere rumplaner og mere glas i byggeriet. Ofte med inspiration fra Japan, hvor sammenhængen mellem ude og inde blev dyrket.

Dansk hus

Japansk forbillede

Dansk hus

Amerikansk forbillede

60ERNES TYPEHUSBOOM

60'ernes typehusboom byggede videre især på disse tekniske ændringer, og gennem en stram styring af produktionsprocessen i de mange typehusfirmaer, som skød op i disse år. Der blev i perioden 1960 til 1980 bygget ca. 450 000 parcelhuse.

Alt i alt resulterede industrialiseringen og rationaliseringen i en større polarisering og ensretning af byggeriet i henholdsvis højhuse i det lejede byggeri og etplansboliger i ejerboligerne.

At parcelhuset i disse år blev så udbredt skyldes både et planlægningsmæssigt beredskab til udbygning af de offentlige samfærdselsmidler vejnet men ikke mindst 'et helt usædvanligt heldigt sammenfald af økonomiske omstændigheder. På en og samme gang modtog man nemlig som ejer store offentlige tilskud, og fik gradvist eftergivet sin gæld' ¹. Dette skyldes, at man som ejer blev pålignet at betale en lejeværdi, der lå på omkring 2 % af boligens værdi, men samtidig havde ret til at trække renteudgifterne fra i indkomsten.

¹ Bag Hækken. S. 138

Dette betød:

1. Boligudgifterne blev især reduceret de første år, hvor rentebyrden var størst.
2. I perioden 1960 til 1980 var skattetrykket stærkt voksende, hvilket betød, at rentefradragene blev mere værd. Marginalskatten blev mere end fordoblet i denne periode.
3. I et progressivt skattesystem var det især dem med høj indtægt, der nød godt af skattefradragets fordele
4. Rentefradraget betød en udligning af rentestigninger. Dette betød meget idet renten steg fra 6% i 1960 til 20% i 1980.
5. Endelig var det svært for den offentlige vurdering at følge med i prisudviklingen. Ofte lå salgspriserne omkring 40% over vurderingen. Dette betød, at lejeværdien blev beregnet ca. 40% for lav i forhold til markedsprisen.

Samlet havde skattesystemet således en automatik, der gav langt flere og større enfamiliehuse end der ellers ville have været grundlag for.

I samme periode var der en stor lønfremgang med dertil knyttet inflation. Dette betød, at gældsposterne i huset med tiden blev lettet betydeligt. 'Man startede med at spise havregrød, men endte ofte med at spise bøffer'. I samme tidsrum steg prisen på parcelhuse voldsomt, og dette gav luft til optagelse af nye lån i de optjente friværdier – til biler, TV, husholdningsmaskiner, udlandsrejser m.m. Antallet af biler steg fra 1960 til 80 fra 410.000 til 1,4 mio.

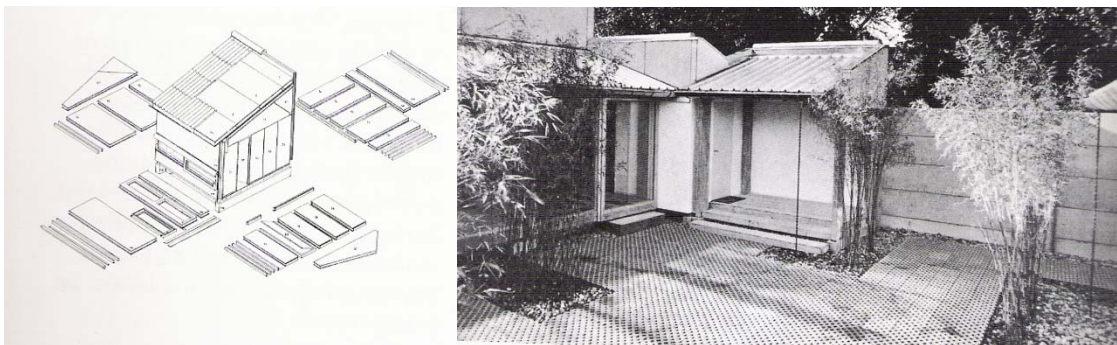

BYGNINGERNE

Det er især kvantiteten, der kendetegner billedet fra 1960-80. Det startede bl.a. med Arkitekternes typehuskonkurrence i 1960, hvor førstepræmievinderen er det hus, som i øvrig stadig bruges som øvehus i AutoCad- kompendiet. Det blev på mange måder eksponenten for det danske almindelige typehus. Murede ydervægge, sadeltag af gitterspær med 25 graders hældning , terrændæk og udhus.

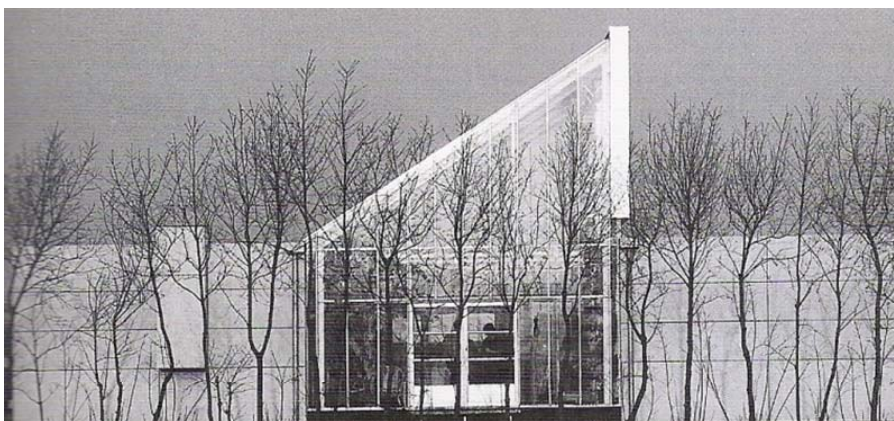
Der skete en omstrukturering af arbejdet. Selve huset blev opmuret traditionelt, men de tilhørende komponenter: vinduer og døre blev præfabrikeret på fabrik og tillige skabs – og køkkenelementer.

Blandt typehusfirmaerne blev mest konkurreret på pris og byggetid samt service i forbindelse med låntagning m.m. Der blev også appelleret til selvbyggere, hvilket fik endnu flere til at hoppe med på vognen.

Der blev dog også i perioden udviklet planer til mere fleksible og individuelt formbare huse opført af færdige elementer i beton og træ. Et eksempel er Ekspansiva, tegnet af Utzon , men de kunne ikke klare priskonkurrencen med typehuset.

OLIEKRISEN OG BEGYNDENDE ENERGIØKONOMISK TÆNKNING

I 1973 oplevede landet oliekrisen, og energibesparelser kom på dagsordenen i de huse, der herefter blev produceret. Som en følge af dette opførte DTU et 0 – energihus, hvor der blev foretaget forskellige målinger af udstyr m.m. Andre tiltag var de mere græsrodsprægede eksperimenter, der fandt sted i disse år i forlængelse af ungdomsoprøret.

Det gik stadig godt, men i bygningsreglementet blev det krævet, at glasarealet af et hus ikke måtte overstige 22%, hvilket satte en stopper for de store panoramavinduer. Dette blev imidlertid ændret da det år blev muligt at beregne varmetab og senere energirammer som grundlag for godkendelse af et byggeprojekt.

DE POSTMODERNE TENDENSER

Der opstod nye, mere kompakte husformer, præget af et nostalgisk islæt i de såkaldte postmoderne boliger.

Over: Tage Lyneborg villa.

Eksemplet viser 3xNielsens bud på 'Det danske hus' fra midtfirserne.

KARTOFFELKUR

I 1987 blev den såkaldte Kartoffelkur gennemført. Den begrænsede rentefradraget betydeligt, hvilket især gik ud over dem med den højeste indkomst og topskat. Dette fik priserne til at falde og mange kom ud af et huskøb med tab. Til gengæld faldt renten i de følgende år så meget, at det igen blev billigt at låne. Samtidig blev lånene afdragsfrie og det blev muligt at optage etårige flekslån, der i disse tider med lav rente var favorable i forhold til obligationslån med fast rente. Disse finansielle muligheder samt fastfrysning af boligsskatterne til 2001 niveauet fik igen huspriserne til at stige. Overophedning?? Ja, men til gengæld er husets forsyninger med el, vand og varme nu pålagt afgifter, der stiller dem med ældre, og dårligt isolerede huse i en vanskelig situation.

Det er klart, at husets isoleringsmæssige og energiforsyningsmæssige stand er en stadig mere væsentlig økonomisk parameter. Energien var et væsentligt emne på Bomessen i Egebjerg i forbindelse med københavns kulturbyår 1996. For at inspirere til energimæssig nytænkning opførte Teknologisk Institut modelhuset Villa Vision.

KONKURRENCE OG MÆRKNINGSORDNINGER PÅ ENERGIOMRÅDET

Boligbyggerne bliver udfordret når man nu skal opfylde kravene i BR 10, og 15. Som redskaber til vurdering af bygningernes energiforbrug anvendes i stadig større udstrækning energirammer, hvor i indgår solens

varmetilskud samt anvendelsen af forskellige energibesparende teknologier som fx balanceret ventilation og jordvarmeanlæg, solvarmepaneler m.m.

I 2005 blev der i Køge åbnet en byggeudstilling med svanemærkede huse. Her kan man se en masse ny teknologi klædt i de mest forskelligartede hylstre.

Hvor er vi henne??

TENDENSER I NUTIDEN

Omkostningerne og de politiske tilskyndelser til at minimere energiforbruget er blevet en stadig større udfordring for parcelhusbyggerne, og der udfoldes en del initiativer for at implementere bedre løsninger.

Som man ofte gør inden for byggeriet opfører men nogle prototyper, dels for at afprøve forskellige teknologier, dels for at inspirere til nytænkning omkring boligens udformning, indretning og æstetik.

NYE PRIORITERINGER I PLANLØSNINGERNE

Det er ikke teknikken alene, der gør det. Vi vil gerne have en bolig, der opfylder nutidige ønsker om indretning og rumkvalitet. Kravet om en mere personlig bolig, følger trop med den større frihed og individualitet, der præger samfundet i disse år- væk fra de fastlåste standarder.

Skal man se på særlige tendenser i de senere år er husene gennemgående blevet større. Men indretningen er også prioriteret anderledes. Fremtidsforskeren Jesper Bo Jensen har i bogen 'Fremtidens Parcelhus' skrevet at vi tilbringer stadig mere tid med at gøre toilettet og med at spise. Samtalekøkkenet er en realitet, to badeværelser er standard, ordene wellness og walk-in closet er kommet ind i sproget. Børneværelserne er også blevet større, og man har ofte særlige voksne – og børneafdelinger.

Det er typisk, at stadig flere boliger har tage der føres til kip, således at rummene bliver mere varierede i højde og proportioner. Flere huse, bygges med en udnyttelig 1. sal over køkken og værelser, men således, at stue og køkken – alrum har stor lofthøjde.

Vi eksperimenterer med forskellige former for ovenlys, og søger at integrere de nye elementer: solcellerne og solpanelerne på en smuk og hensigtsmæssig måde i de nye bygninger.

Nye vindueskvaliteter med større isoleringsevne end tidligere rykker grænserne for hvor og hvor meget glas vi med rimelighed kan anvende i byggeriet. – Glasset kan i øvrig forsynes med solbatterier, og dermed have en dobbeltfunktion- og samtidig give nye arkitektoniske muligheder.

Andre materialer kommer også på banen. Højisolerende bjælker til væg – og tagkonstruktioner, nye beklædningsmaterialer m.m. Af isoleringsmaterialer kan vi vælge mellem mange forskellige: papir, rockwool, plantefibre m.m.

Endnu er totale CO2 regnskaber ikke hverdagskost i byggeriet, men formentlig vil der i fremtiden komme mere fokus på bæredygtigheden i byggeteknikken.

STATUS

I årenes løb har der været kritiske røster: parcelhusslum og ligusterfascister er tilbagevendende ord. Der blev jo virkelig opført endeløse områder med ens standardhuse. Områder, der i dag er præget af kedsommelighed og ensartethed både i formudtryk og indretning. Ejerskabet blev plejet efter devisen: My house is my castle.

Hertil kan man tilføje ordet energisvin. Et fritliggende enfamiliehus har et større facadeareal pr. etage meter end nogen anden boligform, og kræver i kraft af den lille bebyggelsesprocent længere veje til betjening af samme antal husstande end tættere bebyggelsesformer. Alligevel må man ikke glemme at det for mange var og er en rigtig god og praktisk familiebolig med lys og luft og mulighed for at dyrke egen have. Det er derfor heller ikke et under, at udviklingen af bedre byggeteknikker og planløsninger for småhusbyggeriet sker indenfor de fritliggende enfamiliehuse.

Der er mange veje- og mange uprøvede muligheder.

LIDT STATISTIK

I 2010 viser statistikken, at der var ca. 1,12 mio parcelhuse i Danmark – ud af en samlet boligmasse på 2,75 mio boliger. Det er den boligform, hvor flest børn vokser op- i 2009 var det 57 % af alle mellem 0 og 19 år.

Siden 1981 er der opført mere end en halv million boliger. Dette dækker dels over dem, som i mellemtiden er blevet nedrevet, men også over, at husstandene i Danmark bliver stadig mindre.

I 2004 lå fordelingen af boligtyper sådan:

Parcelhuse 41 %

Etageboliger 39%

Række, kæde eller dobbelthuse 13 %

Andre boligtyper 7%

I den mellemliggende tid er der sket en stigning af række, kæde og dobbelthusene, så man kan forvente en række forskydninger - en tendens til fortætning . – Måske som følge af energiøkonomisk tænkning.

TABEL OVER PARCELHUSETS FASER

Karakteristika ved perioden	Samfundsmæssig e/ tekniske forhold	Idealer/ referencer	Eksempler
1800- tallet			
Adel og rigmænds villaer/ Landsteder. Brokvarterer med Lejekaserner.	Landboreformer og begyndende industrialisering af landbruget og vandring fra land til by. Borgerskabet styrker sin position i samfundet. Navere bringer inspiration med sig sydfra. Koleraepedemi Voldenes fald med mulighed for udvidelse af byerne. Salg af parceller Boligstøtteloven af 1887- 1917. Arbejdernes byggeforeninger opstår	Hausmanns Paris. Berliner kaserner Borgerskabet: 'Paradis på jord'. Magtdemonstration – god smag, viden og pli. My house is my castle Individualisering Arbejderne: Den gode, sunde bolig.	Lejekaserner Liselund, Villa Tårnborg. 1846 Spurveskjul. 1805 CF Hansen. Villaer i Altona. Bindesbølls villa i Tårnbæk Brummer: Svanemøllevej- Rosenvængets Alle 1860 Lægeforeningens boliger Salg af parceller i Frederiksberg. Hellerup, Eberts villaby, Kolonihaveforbundet 1884.

År 1900: 76.000 villaer			
Stationsbyen. 1909 - 20 Landbefolkningen flytter til stationsbyen. Husmændene. Udstykning af små lodder til de ubemidlede landarbejdere. Foreningen 'Bedre Byggeskik' stiftes i 1915 med det formål at skabe en ny byggeskik, der bygger på det bedste fra traditionen.	Jernbanenettets udbygning. De første sporveje. Industrialisering af landbruget. Venstre regering Bedre adgang til kredit. Større servicesektor Byernes vækst . Ottetimers arbejdsdag 1919. Centralforeningen for parcelforeninger stiftes 1920. Statshusmandsbrug oprettes iflg. Love fra 1899 og 1919. ca. 26 000. 1900 - 40	Ebernezer Howard 1898: Havebytanken (Garden Cities of tomorrow). Bedre Byggeskik: Finde frem til en dansk byggetradition på baggrund af lokale byggeskikke. Enkelhed og funktionalitet, men stadig en søgen 'bagud ' efter 'oprindelige stiltræk'. 'Nedsivning' fra tidligere bygninger. Natur contra Prydhaver	Letchworth og Welwyn Garden city Stationsbyen 1909 Tegnehjælps eksempler Bedre Byggeskik fra 1915 Studiebyen Grøndals Vænge (slyngede gader a la Camillo Sitte) Frederiksberg Div. fritliggende villaer Tibirke bakker.....
Ar 1920: ca 200.000			
Statens Boligfond. 1920 – 27. Statslånsbusene. 1938 - 58 Der ydes favorable byggelån til børnerige og mindrebemidlede familier.	Lønarbejderne vinder indflydelse. Socialdemokratiet i regering. Depression. Infrastrukturen i byerne udbygges , flere sporveje , forbedret vejnet.	Hustyper, der lever op til de tekniske normer: Maks 110 m2. Loftisolering på 2 cm. Køkken på mindst 6 m2 Toilet inde i huset. Projekterne er ofte forenklinger af tidligere hustyper. Idealerne – less is more- ornament som forbrydelse- begynder at sætte sig igennem, men man anvender traditionel le materialer og byggeteknik.	Statslånskonkurrencen Huse i Virum... Haver.

Funkisvillaen 1930 - 40	Industriudviklingen har skabt en klasse af velhavende og internationalt orienterede borgere. Industriens nye tekniske muligheder masseproduktion, i jernbetonen og det industrielt fremstillede glas. Biler bliver tilgængelige for de velhavende.	De 'heroiske' bevægelser, fx de Stijl og Bauhauskolen. Det uafsluttede rum, lys og luft, opløsningen af facaden Eks:le Corbusier: huset som bomaskine Villa Savoie. Weissenhofsiedlung m.fl. Arne Jacobsen tegner bl.a. Bella Vista, men også enkelte villaer i den hvide stil.	Arne Jacobsens villaer Edvard Heiberg Mogens Lassen
1940-59	Krig Efter krigen materiale- og kapacitetsmangel, der fører til en statslig indsats for at industrialisere boligbyggeriet. København får sin fingerplan i 1949 for at regulere det voldsomme byggeri, som man planlægger at iværksætte efter krigen.	Arkitekter som fx Fisker forenkler og nyfortolker traditionen i funktionalismens ånd. Bungalow'en med korsformet planløsning bliver en karakteristisk type for tiden. Arne Jacobsen tegner rækkehus i den funktionelle tradition. Arkitekterne inspireres både af amerikanske og japanske huse, og bygger egne huse i det nye formsprog.	Statslånhuse Bungslows Arne Jacobsen Japonisme i slutningen af perioden. Gunnløgssons hus Bertel Udsen

1960-80 Parcelhusets 'guldalder'	Statslånene ophører og byggelån bliver en privat sag. Inflation og skattefradragregler gør det dog yderst attraktivt at bygge parcelhus. Byggefirmaernes effektivisering og typisering af parcelhuset (stordriftfordele) er med til at sænke prisen yderligere. I takt med de mange udstykninger af byggegrunde udbygges vejnettet, og stadig flere danskere får egen bil, hvilket også er forudsætningen for denne boligform. Priserne går kun opad. Der bygges i denne periode ca.... parcelhuse Festen ender dog med energikrisen i 1973. Der arbejdes med det tæt – lave boligbyggeri som en mere social og resourcebesparende boform. Flere enlige forældre	Arkitekterne opretter et typehuskontor og afholder en række konkurrencer. De har dog ikke indflydelse på det store marked, der er præget af gentagelser og manglende udvikling af boligtyperne. Kritikken vokser : Ligusterfascisme og kernefamiliekedsomhed. Der bygges, som udløber af ungdomsoprøret tæt-lav boligfællesskaber, der i højere grad tilgodeser krav om socialt fællesskab og energirigtighed. Nogle af disse har rødder til tidligere danske og svenske boligtyper.	Arkitekternes typehus Planløsning. Parcelhusområder i lige række Tiltag: Hanstholm m.fl. Økologiske landsbyer Græsrodsbevægelser O – energihus 1976
1980-2010	Det er blevet dyrt at bo. Og dyrt for staten at subsidiere husejerne med de store rentefradrag. Kartoffelkur i slutfirserne. Energiruder og varmepumper Computeren bliver almindelig BR 95, 98, 10 Skærpede krav til boligens tæthed og transmissionstab. Energiramme regnskaber introduceres	Økologisk tænkning bliver mere almindelig	Bertel Udsen Køge enfamiliehusudstilling Villa vision
Fremtiden????			

Litteraturliste

SAMLEDE HISTORISKE UDREDNINGER

Bag Hækken. Det danske parcelhus i lyst og nød: Olaf Lind og Jonas Møller. Arkitektens forlag 1996

Parcelhusets pionerer- da Jensen flyttede på Lærkevej: Annegrete Kraul og Kristine Søndergård Madsen. Bolius Forlag. 2007

Danmarks Arkitektur: Enfamiliehuset. Lisbeth Balslev. Gyldendal. 1979

Jesper B Jensen: Parcelhuset i fremtiden, fakta og tendenser. Bolius. 2008

SÆRLIGE PERIODER

Danske Huse: Red. Holger Tangaa Hansen. Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck. 1982

Enfamiliehuset af i dag. Fjerde samling. Ark. Helge Nissen. Høst og Søn's Forlag . 1961

Danske Huse- Danish Houses: Særtryk af Arkitektur. Arkitektens Forlag 1960

Bedre Byggeskik. Bevægelse og bygninger. Lene Floris. Holbæk Museum og Thanning og Appel. 2005.

Villaer og feriehus. Konkurrence. Politikens Forlag. 1912

NYE STRØMNINGER

Huse med solceller:.....

Arkitektur og klima.....

Hjemmesider fra div. Tegnestuer: CF Møller. , Herzog.... m.fl.

OMBYGNING AF PARCELHUSE

Nyt liv i parcelhuset. Marianne Sommer og Trine Baadsgaard. Udg. Af Sommer og Baadsgaard 2009

Farvel parcel. Fra typehus til drømmebolig. Marianne Sommer og Trine Baadsgaard. Bolius 2004.

kik